

ЕЛЕКТРОННИ РУСКИ БИБЛИОТЕКИ И ОБРАЗОВАТЕЛНИ УЕБ САЙТОВЕ

Доц. д-р. Тодор К. Тодоров

*СВУБИТ, София
tktodorov@mail.ru*

В края на XX в. развитието на интернет технологиите създаде условия за създаването на нови методи за обучение. Предоставянето в Интернет на учебници и учебни пособия от една страна и непрекъснато разширяващата се аудитория на интернет потребителите от друга, води до това, че всеки пожелае да се просвещава и образова в състояние чрез Интернет да намери подходящата литература, да я прочете и изучи. Всъщност това е т. нар. електронно образование (e-education). От друга страна електронното образование, т.е. образователните електронни ресурси могат да се разглеждат като съставна компонента на електронното обучение (e-learning).

Образователни интернет ресурси могат да бъдат отделни документи, учебници и учебни пособия, монографии, доклади от конференции, статии от научни списания и т.н. Представянето на тези електронни материали може да бъде както самостоятелно, така и организирано – чрез включването им в електронни библиотеки или в тематични портали. Така както и при печатните издания, материалите, които не са периодични издания и са в обем не по-малък от 48 стр., така и тук по-съществено са книги, но тъй като са представени в електронен вид, те се наричат **електронни книги**.

В руското интернет пространство на пряк свободен достъп са предоставени около 2 млн. електронни книги. Безспорно, основно място заема художествената литература (проза, поезия, фантастика, приключенска и детективска литература), но съвсем не е малък и дялът на учебната литература. Почти няма дисциплина за която да не е представено в Интернет съответен учебник или учебно пособие. Тази образователна информация е организирана и представена най-често в рамките на добре организирани **електронни библиотеки**, както и чрез добре оформени **образователни портали**. При това, представената учебна литература е за всички възрасти – за най-малките, учениците от средните училища, студентите от ВУЗ и за всички останали, пожелали сами да се обучават.

Руските електронни библиотеки надхвърлят цифрата 3000, като повечето от тях са малки библиотеки с по-няколко книги. Значителна част от тези библиотеки са изградени от компютърни специалисти и по правило са частни. В Приложение 1 са показани 20-те най-големи електронни библиотеки съдър-

жащи над 10 000 заглавия. В Приложение 2 са показани големи електронни библиотеки с неуточнен брой заглавия.

Както във всички страни така и в Руската Федерация действа закон за авторското право [<http://www.euroweb.ru/pages/173/>]. Руският закон за авторско право постулира отпадане на авторските права след 60 години от смъртта на автора на произведението. Въпреки, че законът бе приет през 1995 г., до 2004 г., някои библиотеки не са го спазвали дословно. През 2004 г. за пръв път са проведени няколко съдебни дела. През същата година се узаконяват и някои изменения на закона в частност вече се разрешава на дигитализирани авторски произведения да се предоставят за временно безвъзмездно ползване само в помещенията на библиотеките при условие изключването на всякакви възможности за копиране на тези произведения. Повечето електронни библиотеки представят за ползване своите електронни материали с изричните указания, че те са само за лично ползване и тяхното ползване за комерсиални или други цели се забранява.

Общата констатация е, че електронните библиотеки се предоставят с голяма свобода, отколкото закона позволява. Често те се съпровождат с текстове от типа „Ако автора или издателя на предоставените произведения не са съгласни с предоставянето на неговите произведения в библиотеката, същите ще бъдат свалени“.

По проблемите на електронните библиотеки в РФ работят голям брой програмисти. Налице са значителен брой частни електронни библиотеки (Максим Мошков, Вадим Ершов, Александър Белоусенко, Алексей Комаров, Борис Бердичевски, Алексей Несенко, Владимир Воблин, Алексей Снежинский, Павел Потехин и много други). Всяко едно от тези имена е наименование на съответна електронна библиотека. Някои от тези библиотеки са широко известни и лесно се намират по името на техния създател. От друга страна обаче, има и много създатели на библиотеки, чиито имена не са известни, а често пъти библиотеките се именуват със странни наименования и това затруднява тяхното намиране.

Държавата като цяло усилено подпомага развитието на информационните ресурси, подпомагащи образованието. За целта са разработени и внедрени 16 федерални образователни портали. В Приложение 3 са посочени 9 от тях.

Все по голям става и броят на създаваните електронни библиотеки към Висшите учебни заведения. Начините на представяне на електронните учебни материали твърде често е специфичен за учебното заведение – но могат да се направят и някои обобщения.

Образователни ресурси на сайтовете на руските класически университети:

Химия и материалознание. По тази тематика натрупаните фондове са най-значителни. Присъстват на уеб сайтовете на Красноярския, Уралския, Алтайския, Новосибирския, Иркутския, Санкт Петербургския и Московския държа-

вен университет (МГУ).

Физика. Фондовете по физика са на второ място след химията и включват важни учебно-образователни раздели. Лидери тук са Санкт Петербургския, Петрозаводския и Уралския университети.

Биология и медицина. Представени са на уеб сайтовете на Новосибирския и Красноярския университети и медицинския факултет на Руския университет за дружба с народите. Перспективни за използване с учебна цел са електронните колекции от растения, птици и животни, създадени в редица университети (Ярославски, Белгородски, МГУ, Пермски и др).

Лекции и учебници по математика присъстват на сайтовете на Казанския, Новосибирския и Московския университети.

Геология и география са представени от Уралския и Московския университети.

Икономика и финанси. Материали по тези теми се намират на сайтовете на Новосибирския и Алтайския университети.

История. Много популярна учебна дисциплина, материали по която се срещат на сайтовете на Алтайския, Петрозаводския, Кемеровския и Московския университети.

Най-големи са електронните библиотеки на сървъра на философския факултет на МГУ; виртуалната библиотека на Историческия факултет на МГУ; електронната библиотека по химия на сайта на Химическия факултет на МГУ; университетската електронна библиотека in Folio на сайта на Анжеро-Судженския филиал на Кемеровския университет.

Сред руските университети е оформена група от лидери в усвояването и използването на информационни технологии. Информацията на сайтовете на тези университети има не само презентационен или административно-справочен характер, но съдържа и материали, поискани от студенти и преподаватели и са полезни за учебните цели. Съществен недостатък във формирането на информационното попълване на университетските сайтове е отсъствието на междууниверситетска координация в разпределението на труда по създаването на ресурсите.

Приложение 1. Руски електронни библиотеки с над 10 000 документа

№	Уеб сайт	Уебадрес	кол-во
1	Проза.ru	http://www.proza.ru	273 785
2	RIN.ru	http://www.lib.rin.ru	196 462
3	Проект "Архивариус"	http://litportal.org.ru	181 227
4	Ихтика	http://ihtik.lib.ru	117 000
5	еКнига	http://www.ekniga.com.ua	65 877

6	Русская фантастика	http://www.rusf.ru	59 004
7	Публичная библиотека (В. Ершов)	http://publ.lit.ru/publib.html	50 000
8	Akapo	http://www.akapo.narod.ru	41 205
9	Vbook.ru	http://www.vbooks.ru	38 000
10	Максим Мошков	http://www.lib.ru	37 000
11	Bookz.ru	http://www.bookz.ru	36 403
12	Lib.Nexter	http://lib.nexter.ru	35 000
13	Bards.ru	http://www.bards.ru/	28 209
14	Чернильница	http://kulichki.com/inkwell/	24 447
15	TheLib.Info	http://www.thelib.info	20 000
16	Библиотека экономической литературы	http://eup.ru/Catalog/All-All.asp	20 000
17	Стихия	http://www.litera.ru/stixiya/	19 700
18	Русский текст	http://www.russiantext.com	18 879
19	Альдебаран -нов	http://lib.aldebaran.ru	16 976
20	Руска и чужда фантастика	http://lib.align.ru	15 623
21	Фантастика 2000	http://sfcatalog.narod.ru/	12 300

Приложение 2. Големи руски електронни библиотеки с неуточнен брой документи.

1	Научна електронна библиотека	http://www.elibrary.ru	Списания, доклади от конференции др.
2	Открита Руска електронна библиотека	http://orel.rsl.ru	Старинни книги, дисертации, учебници и др.
3	Фундаментална електронна библиотека	http://feb-web.ru	Древноруска и съвременна литература, биографии, фолклор, енциклопедия
4	Zipsites – библиотека на сайтове и електронни книги	http://zipsites.ru	Обем над 200 Гб.

Приложение 3. Руски образователни портали

1	Допълнително образование за децата	http://www.vidod.edu.ru/
2	Инженерно образование	http://www.techno.edu.ru/
3	Руски образователен портал	http://school.edu.ru/

4	Руски портал за открито образование	http://www.openet.edu.ru/
5	Социално-хуманитарно и политологично образование	http://www.humanities.edu.ru/
6	Федерален портал «Икономика, социология, мениджмънт»	http://ecsocman.edu.ru/
7	Федерален портал «Руско образование»	http://www.edu.ru/
8	<u>Информационно-комуникационни технологии в образованието</u>	http://www.ict.edu.ru/
9	Образователен портал за преводачи и филолози	http://uztranslations.net.ru/

Приложение 4. Електронни библиотеки на руски ВУЗ

Библиотека на Московския държавен технически университет „Н. Е. Бауман“ [<http://library.bmstu.ru/>]. В раздела “Пълнотекстови учебни пособия на МГТУ” са представени учебници и методични материали за I курс. Тяхното ползване е обвързано с IP адресите на компютрите в МГТУ. За свободен достъп са предоставени само материали по изготвяне на курсови проекти.

Библиотека на Центъра за дистанционно образование на Московския Държавен университет по печата (МГУП) [http://www.hi-edu.ru/abc_courses.shtml]. Тук са представени 88 електронни учебника на свободен достъп в области като: полиграфия, библиотекознание, икономика, екология и др.

Виртуална библиотека Eunet [<http://www.eunnet.net/>]. Виртуалната библиотека представя електронни версии на печатни издания, уеб-ориентирани учебни пособия, аудиоресурси. Представени са и линкове към аналогични ресурси на Уралски уеб сайтове на библиотеки и др. Сървърът е създаден в рамките на проекта “Екатеринбургска университетска мрежа” (**EUNnet**) с поддръжката на Института “Отворено общество”. Добре са представени учебните пособия на Уралския Държавен университет, научни издания, издания за развлечения и др.

Държавен университет гр. Толиати (ТГУ) [<http://www.protgu.ru/>]. Лекции, реферати, курсови работи. За безплатното сваляне на съответните книги, които са над 760 е необходима регистрация. Учебните материали са подредени по курсовете на обучение.

Държавен университет по икономика гр. Владивосток (ВГУЭС) [<http://abc.vvsu.ru/>]. В електронната на университета се предоставя методическа литература за учебния процес по специалностите, свързани с икономика, счетоводство, мениджмънт, юриспруденция, компютърни технологии и информационни системи, дизайн, технология на шевни изделия, експлоатация на автомобили, туризъм и културология, радиотехника, история, филология. Книгите за сега са достъпни само за студентите и преподавателите на ВГУЭС, за всички останали достъпът е комерсиален.

Електронна библиотека „Нефт и газ“ на Уфмския държавен Нефто Технически Университет (УГНТУ) [<http://www.ogbus.ru/library/>]. Електронната библиотека съдържа 6500 книги и учебници. За ползването на библиотеката е необходима предварителна регистрация. Книгите са срещу заплащане (приблизителна цена за 1000 страници – 10 долара при частни лица и 15 долара за фирми)

Електронна библиотека „Труды ученых ИГУ“ [<http://ellib.library.isu.ru/>]. Трудове на Иркутския държавен университет. **Електронна библиотека КГТУ** [<http://www.kgtu.ru/elib/index1.htm>]. В електронната библиотека на Калининградския технически университет се съхраняват учебни пособия по дискретна математика, информатика, информационни системи, компютърна графика, математическа логика, програмиране, САПР, схемотехника, теория на алгоритми и автомати, технология на програмиране и изпитни въпроси.

Електронна библиотека на Ивановския държавен енергетически университет [<http://www.mibif.ru/library/index.htm>]. Основни раздели: управление на качеството, стратегическо управление, физика, лекционни курсове.

Електронна библиотека на Ивановския държавен технически университет [<http://www.ispu.ru/>]. Представени са три учебника: физика, математика и електротехника с пълен достъп, формат Html.

Електронна библиотека на катедрата по Национална безопасност на Санкт Петербургския университет [<http://safety.spbstu.ru/book/>]. Библиотеката съдържа около 170 книги: политика, религия, икономика, финанси.

Електронна библиотека на катедрата по руски език към Петрозаводския университет. [<http://www.philolog.ru/>]. Съдържа: книги, семинари, проекти, дискусии и др.

Електронна библиотека на Красноярския Държавен Технически университет [http://www.lib.krgtu.ru/ebibl_main.php]

Електронна библиотека по химия на Химическия факултет МГУ [<http://www.chem.msu.su/rus/elibrary/>]. Представени са учебници и лекции, списания, статии, учебни бази от данни, учебни пособия за ученици.

Московски държавен университет по икономика, статистика и информатика – филиал в гр. Ереван [<http://www.mesi.am/index.html>]. В библиотеката се предоставят за безплатно ползване учебни материали.

Научна библиотека On-Line [<http://library.vkgu.kz/books.shtml>]. Електронни книги на Източно-Казахстанския държавен университет „С. Аманжолов“. Тук са предоставени за свободно ползване електронните версии на някои ценни книги за Източен Казахстан. За преглеждането на документите е необходима програмата ELOOK, а за прослушването им – FMOD. И двете програми могат да се свалят от уеб сайта.

Научна библиотека на Тихоокеанския държавен университет [<http://library.khstu.ru/booklist.php>]. Електронна библиотека е с учебни издания:

история на Русия, генератори на топлина, двигатели с вътрешно горене, юриспруденция (криминология, държавно право, информационно право). **Научна библиотека на Томския държавен университет**

[http://www.lib.tsu.ru/index_main.php?id=63]. Електронна библиотека съдържа публикации по историята на Сибир и гр. Томск, монографии и учебни пособия на учените от университета, автореферати на дисертации, периодични издания и персоналии.

Омски държавен педагогически университет – Философски факултет – библиотека [<http://philos.omsk.edu/>]. Руска и чуждестранна философия, социология, митология, естетика, учебници, психология, естествознание, теология и др.

Електронна библиотека МГИУ [<http://www.weblib.ru/>]. Библиотеката на Московския държавен индустриален университет е с раздели: математика, естествени науки, компютри, право, икономика, филология, история, инженерно дело, логика, обществени науки, химия, минералогия, философия, психология. Необходимо е регистрация.

DSpace в УрГУ [<http://dspace.lib.usu.ru/index.jsp>]. Архив с електронни документи на Уралския държавен университет (УрГУ) е първият руски репозитар, регистриран в Directory of Open Access Repositories (OpenDOAR).

In Folio: Университетская електронна библиотека [<http://infofolio.asf.ru/>]. Проектът InFolio е осъществен с поддръжката на Института “Отворено общество” (Фонд на Сорос).

TSTU – Обучение [<http://www.tstu.ru/r.php?r=education.elib>]. Електронна библиотека на Тамбовския Държавен Технически университет (ТГТУ).

Литература

Тодоров, Т. Руски електронни библиотеки, е-книги, е-учебници, образователни портали и сайтове, изд. Авангард Прима, София, 2006.г. 303 стр.